

SEMBOLLERIN YUNUS'UN ŞİİRLERİNDE KULLANIMI

THE USE OF SYMBOLS IN YUNUS' POETRY

Аннотациясы: Баарыбыз билгендей эле – семиотика белгилерди таануучу илим болуп эсептелет. Ал биздин жашоодо абдан көп кездешип келген жана келип жатат. Башкача айтканда семиотиканын жардамы менен биз коомго кабар бере алабыз. Семиотика бир гана коммуникацияда эмес, адабият менен музыкада да колдонулат.

Сырдуу окуяларды жазган акын Юнус Эмре, озунун ырларында семиотиканы көп колдонот. Ал семиотиканы озунун турк тилинде суйлогон окурмандарга тушунуктуу болуш учун колдонот.

Негизги сөздөр: белги, поэзия, суфизм, шам, суйуу, нафис

Аннотация: Как мы знаем, семиотика воспринимается как изучение знаков и символов всех видов и рассматривает, что они означают и как они связаны с вещами или идеями. Мы живем вместе с этими символами в повседневной жизни, как это было и в прошлом. Другими словами, они незаменимы, чтобы донести наше послание в обществе. Семиотика имеет широкий спектр использования. Ее используют не только в общественной коммуникации, но также в литературе и музыке.

Как поэт-мистик, который использовал символы Юнус Эмре также нашел им хорошее применение в своих работах. Он использовал семиотику для того, чтобы передать исламские знания простым людям Турции. Таким образом, он использовал все возможные семиотические элементы в своей поэзии. Он ориентируется на создании образа, который будет понятен для читателей. Кроме того, символы влияют на читателя и увеличивают интерес к книге.

Ключевые слова: Sembol (символ), şiir (поэзия), tasavvuf (суфизм), Kandil (свечи), ASK (любовь), Nэфис (Self),

Abstract: As we know semiotics is perceived as the study of signs and symbols of all kinds. Such as, what they mean, how they relate to things or ideas they refer We have been living together with these symbols in everyday life as it was in the past. In other words, they are indispensable to get across our message in the society. Depending on this aspect they have wide range of usages. Not only in public communication but also from literature to music we make much use of them.

As a mystic poet gained mastery over using symbols Yunus Emre also put them to good use in great deal. In accordance with his Islamic mission he employed them for the sake of his purpose to give his message to ordinary people with plain Turkish. Thus, he employed those semiotic elements in his poetry as much as he can. Since, by virtue of comparison he aimed to create an image in the mind of readers for better understanding. Moreover, symbols increase the curiosity of readers, affect them in great deal.

Key words: Sembol (symbol), şiir (poetry), tasavvuf (Sufism), kandil (candle), aşk (love), nefis (self),

Zaman zaman yazarlar ve şairler bazı muğlak iradeleri anlatmakta zorluk çeker. Kendisinin anlamasına rağmen, meramını karşı tarafa aktarmada zorlanır. Bu durumda mecaz ifadelerden faydalanmak için başvuru bir yoldur. Pek tabii ki bu kavramlar hitap edilen kitlenin kültür seviyesiyle, yaşayış tarzı ile ve beklentileri ile örtüşür. Böylece bilinenlerden hareketle bilinmeyen tarif edilmiş olur, hem de kişinin en iyi anlayabileceği şekilde.

Şurası bir gerçektir ki şiirde sembol ifadelerinin

kullanımı ayrı bir önem arz eder. Özgün sanatçıların özel bir sitili olduğu gibi yine kendilerine mahsus özgün benzetmeleri de vardır. Bunlar o kişinin adeta ikinci bir kimliği gibidir. Başka bir ifade ile daha ilk satırda, kullanılan bu ifadeler yazarı ele verirler. Bu ifade tarzı falan şahsın deyip siz o kişiyi kalemini kullanmasından tanırınız. İşte, sembollerin kullanımı da öyle bir şeydir. Özgün sanatçıların kendi düşünce dünyasından doğan, yine kendilerine mahsus böyle çarpıcı ifadeleri olur. Bu

ifadelerdir ki esere renk verir, ayrı bir tat katar, onu kendisi yapar.

İmgelerin kullanılmasındaki bir diğer amacı da, anlatmak istediği kavramları en kısa yoldan en çarpıcı şekilde bu mecaz ifadeler yardımıyla anlaşılır kılmaktır. Sembollerin en önemli fonksiyonlarından biri de budur. Bu özellikle soyut kavramlar için çok geçerlidir. Yunus Emre'nin ruhu kuşa, Allah'ı ekinciye, aşığı bülbüle, insan ömrünü bir ipe benzetmesi bunlardan bazılarıdır. Gerçekten, Yunus tasavvufi öğeleri de kullanarak anlatımını zenginleştirdiği gibi kolay ve etkili bir iletişim yoluna gitmiştir.

Diğer taraftan semboller şiirin gizemini artırır, okuyucuda merak uyandırıyor. Bu meraktan dolayıdır ki okuyucu onu defalarca, bıkmadan, usanmadan okuyor günümüzde. Dahası bu imgeler okuyucular üzerinde uzun süre kalıcı etkiler bırakıyor. Adeta onları büyüleyip şiir sarhoşu yapıyor. 'Mezar taşı' için Hece taşı' tabirini kullanması, 'insan' için Elif Mim Dal tabirlerini kullanması gibi. Böylece okuyucu meraka sevk edilip kafa yorması, dizeler üzerinde düşünmesi sağlanıyor.

Ayrıca muhteva olarak onun şiirleri çok derindir. Yunus derin kavramları basit ifadelerle anlatmaya özen göstermiştir. Diğer bir tabirle basit gibi gözükken o şiirleri layıkıyla anlamak için Yunus'un bizzat kendini, Türk tarihini; özellikle onun yaşadığı dönemi, Kur'anı ve İslam tasavvufunu çok iyi bilmek gerekir. Aksi takdirde onun mesajı yanlış ya da eksik anlaşılabilir. Örnek olarak Yunus Moğollar için 'Tatar' tabirini kullanır, cenaze namazına 'dört rekâtlık namaz' der, 'didar' ı Allahın yüzü anlamında kullanır. Derin bir kültür birikimi olmadan bu tabirleri anlamak oldukça zordur. Böylece mecaz ifadeler yardımıyla bunları anlamak için okuyucuyu araştırmaya sevk eder.

Yunus da mecazlı ifadeleri meramını daha iyi anlatabilmek için kullanmıştır. Bu yönüyle onun şiirleri sembollerle bezenmiştir diyebiliriz. Hemen her satırı bu ifade zenginliği ile örülmüş, onun kalemiyle çarpıcı bir güzellik şekli almıştır. Seçtiği benzetmeleri özellikle hitap ettiği kitlenin aşına olduğu nesne ve kavramlardan seçmiş ki söylemek istedikleri kolayca anlaşılabilir. Bu yolla en girift kavramları herkesin anlayabileceği, sıradan ifadelerle dönüştürmüştür. Bunu, kıyas yaparak, uygun semboller kullanarak kısaca anlatmak istediği şeyin zihinde resmini oluşturarak anlatmayı başarmıştır. Bunun farkına varan A. Schimmel onun için "Büyük bir anlatım ustası idi" der.

Yunus, sembolleri hayatın değişik kesitlerinden aldığı gibi eski göçebe dönemine de giderek, kültürler arasında bir bağ kurup, hem o kültür değerlerini yaşatmış hem de onları amacı doğrultusunda şiirlerinde kullanmıştır. Buradan hareketle onun şiirlerinde göçebe akıncı hayatına ait teşbihler vardır. Ok, kılıç, çadır bunlardan bazılarıdır. Ayrıca sosyal hayattan, özellikle yerleşik hayata dair benzetmelere sıkça rastlanır. "urgan, zincir, hazine, ev pazar, bağ", tabiattan alınma "dağ, deniz, umman". Ayrıca eğitim hayatı ile ilgili benzetmelere de çokça rastlamak mümkündür. Bunlar: sebak, kitap, divan vs.

Netice itibari ile Yunus semboller kullanarak, akıcı, anlaşılır, bir o kadar da gizemli şiirler yazmıştır. Milletinin öz dilini kullandığı için daha çok kitleye ulaşmayı başarmış milli bir dil olarak Türkçenin ebedileşmesine ciddi katkıda bulunmuştur. Daha da ilginç dini terimleri sembollerle süsleyerek şiire taşımıştır.

Şu bir gerçektir ki Yunus mecaz ifadelerle şiirlerini bir dantelâ gibi örmüş, harikulade güzellikte eserler ortaya çıkarmıştır. Hem sosyal hayattan hem de tasavvuftan aldığı kültürü imgelerle en güzel şiirler şekilinde aktarmıştır. Onun istisnasız her şiiri muhteva olarak anlam yüklü olup her biri bir ders niteliğindedir.

Belli bir ölçü ve kafiye düzenine göre yazdığı şiirleri mesaj yüklü olup süslü ifadelerle akıcı bir üslup kazanmıştır. Kullandığı semboller muhatabının aşına olduğu cinsten olup, şiirin muhtevasını kavramada birer yardımcı öğeler türündendir. O kadar ki bu mecazi ifadeler okuyucunun zihninde canlanmış, görüntü haline gelmiş, okuyucunun adeta gözleri önüne belirmiştir. Bu yönüyle o imgeleri okuyucunun hizmetine sunmuş, anlatımı kolaylaştıran unsur olarak onlardan istifade etmiştir.

Şiir söylene yemeyeni söyleyebilme sanatıdır derler. Fuzuli'nin deyimiyle " ilimsiz şiir temelsiz duvar gibidir." Buradan hareketle şiirde gizemli bir söyleyiş tarzı vardır. O hem şairin kültür birikimiyle hem de anlatış kabiliyetiyle yakından ilgilidir diyebiliriz. İşte bu unsurlar Yunus'ta zirveye çıkmıştır. O çok geniş bir bilgi birikimine ve şiir yazma yeteneğine sahiptir. Buna ilaveten o kutsal kitap kuranı tercüme edecek kadar dini bilgisi ile tekkeden ve medreseden aldığı dini kültür birikimi ile hatırı sayılır ilimle donanımlı bir şairdir. O, yedi tamudan, Rıdvan' dan, Levhden ve Gayyadan bahseder.

13. Yüzyılda yaşamış bir mistik şair olan Yunus'un günümüzde, kendi devrinden daha fazla

bir tanınmasında ve sevilmesinde çağdaş düşünce tarzının olduğu kadar söyleyiş biçiminin de önemli olduğu muhakkaktır. Çünkü kullandığı işaretlerin ve mecazi kavramların çoğu şahsına münhasırdır. Aşkın sembolü olarak Hz Muhammedi, Allaha vasıtasız ulaşmanın remzi olarak Hz Musa'yı, ilahi aşkı için tahtını terk eden İbrahim Ehem'i nazara verir. İşte bu derin bilgi birikimi, ifade gücü ve sembollerle dolu sufi terminolojisi onu ölümsüz kılmıştır.

Sufi bir şair olarak Yunus amacının hâsıl olması için özellikle dini motifleri kullanmıştır. Engin tasavvuf bilgisini işaretler yardımıyla gayet çarpıcı bir şekilde anlatmayı başarmıştır. Yani kavramların sözlük anlamının dışında, benzetmelerle soyut ifadeler şekline dönüştürerek anlatma yoluna gitmiştir. Böylece her bir dize büyümlü sözler şeklinde kendini göstermiştir. Kullanılan bu sembol ifadeler daha çok dini terminolojiden ve halkın aşına olduğu, herkesin bildiği nesnelere seçilmiştir. Onların anlamlarına vakıf olmak için derinlemesine tasavvufi konularına vakıf olmak şarttır. Misal verecek olursak; 'Derviş' deniz kenarında göçen kuşa benzetilmiştir. Burada dervişin bu dünyada geçici bir süre için duracağına işaret edilmektedir. 'Deniz' ise birliğin remzidir. Muhtelif zamanlarda kullandığı 'bulut' tabiri ile nefis perdesi anlatılmak istenmiştir. 'Rahmet' ile kastedilen su veya göldür. 'cennet' birden fazla kelime ile anlatılmıştır. Mesela, Uçmak, Divan, Behist, Firdevs-i Ala, Sekiz Uçmak kelimelerinin hepsi cenneti göstermek için kullanılan kelimelerdir, 'Cehennem' için ise Tamu, Nar, Derzan tabirleri kullanılmıştır. 'Ulu Hece' tabiri ile Kuran, Allah, kısaca tevhit inancı kastedilmiştir. 'Zahir suya banmak' abdest almak demektir. 'Mihrap' kamil insanın manevi yüzü için bir remzdir. 'Minber', ilerlemek, manevi seviye kat etmektir. 'Minare' birin, birliğin, mutlak zatın remzidir. 'Suçi' şarap, namaz, oruç anlamındadır. 'Şeste/ kopuz' tespih ve secde, vahdet zevki yerine geçmiştir. 'Kabe' mürşidi kamilin gönlü yada eşiğidir, zatı tevhidin bir sembolüdür. 'Başsız/ağaç at' tabuta işarettir. 'Azrail' aslan ya da ecel bekçisi olarak tarif edilmiştir. 'Ölüm' aslanın pençesi, şarap kavramlarıyla sembolize edilmiştir. 'Yetim' Hz Muhammed'dir. 'Ay' mürşidin yüzü (özellikle ilahi zattan alması itibari ile.) 'kesvet' ırmak, dünya, hicap, vücut, duman, nefis anlamlarındadır. 'Tur Dağı' kamil insan gönlüne benzetilir. Tecelliye uğrar aynen Hz Musa gibi. 'Can' kıymeti ve gizliliği itibari ile hazineye işaret edilmiştir ayrıca esir, sultan, mahbus kandil, bela, yücelik, hicap anlamlarındadır. 'Vücut' kale, ev,

merkep, cübbe tabirleri ile karşılanmıştır. 'Dünya' gelin, ihtiyar, kadın. 'Bülbül' zikir etmesi, mürşidine karşı niyazda bulunması ile dervişe benzetilmiştir. 'Mum' mürşidin yanağı ya da cemali. 'Aşık' dertli, sayru, zaif, garip anlamlarına gelir.

Görüldüğü gibi Yunusun çok geniş sembol yelpazesi vardır. O mecaz ifadeleri titizlikle tasavvuf kültüründen ve gündelik hayattan seçmiştir. Maksadın tam olarak hasıl olmasında çok önemli yer tutan bu usulü Yunus ustalıklı kullanmıştır. Diğer taraftan bu benzetmelerin şiirlere ayrı tat ve özel bir zarafet kazandırdığı da muhakkak.

Türk tasavvuf edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Yunus Emre kendine özgü benzetmeleriyle ilgi odağı olmuş, buna ilave olarak kendine özgü bir kimlik, aşk ve ahlaki felsefe ortaya koymuştur. Bu yönüyle kendisinden sonra gelen pek çok şaire ilham kaynağı olmuş durumundadır. Bir aşk kahramanı olarak tüm insanlığı kardeş saymış, onları birliğe, sevgiye ve güzel ahlaka davet etmiştir. Diyebiliriz ki o tasavvufun, halis bir Müslüman timsali ve dünyalılara gülen yüzüdür. Onun arzuları dünyayı aşmış, kabri aşmış hattata cennetleri bile aşmıştır. O Allah'ın cemalini görmek için yanıp tutuşmaktadır.

Cennet cennet dedikleri / Birkaç kılman birkaç huri.

İsteyene ver sen onu / Bana seni gerek seni

Mısraları ona aittir. Tüm varlığı Allah için, karşılık beklemeden sevmiştir. Aşağıdaki mecazlı mısralar onun bu düşüncesini ne güzel özetliyor.

Ben gelmedüm da'viy için

benim işüm seviy için

Dostun evi gönüllerdir

gönüller yapmaya geldim

Yunus, mürşide intisap etmeyi 'erenler eteğini tutmak' şeklinde mecaz ifade ile anlatıyor. 'nur'u arayışın, saflığın, vahdete gidişin sembolü olan suya benzetiyor. Tabiatta gördüğümüz rengi, deseni, şekli Allah'ın değişik sakilde birer tecellileri olarak algılıyor. 'Vahdeti' saf bir suya benzetiyor. Nasıl ki su bulunduğu kabın şeklini alır aynen öyle de, Allah da her nesnenin üzerinde sıfatları ile değişik şekillerde tecelli eder demek istiyor. Başka bir şiirinde aşığı, denizde yüzen su kuşuna, yani bahriye benzetiyor, denizi de vahdete yani birliğin sembolü olarak görüyor. Zira tüm ırmaklar akar ve neticede denizle birleşir. Tasavvufta su alçak gönüllülüğün, mütevazılığın sembolüdür. Ayrıca her şey sudan yaratılmış olup su nur sıfatına mazhardır. Yunus,

insan gönlünü Allah'ın tecelligahı olarak görür. Ona göre gönül içi idrak merkezi olarak Allah ile birleşir, buluşur bu yönüyle o kabeye remizdir. Âşık içten içe yanan kandilin fitiline, aşk ise yağmura, acı veren oka, madde âleminden mana âleminde uçan kuşa ve gül suyu kokulu şerbete benzetilir. Can ateşte kaynatılınca suyu uçan yalnız şekeri kalan şeker şekerkamışına bir işaret ve bu vücut mülkünün sultanı olarak ele alınır. Atın eyerlenip gemlenmesini neslin terbiyesi şeklinde sembolize eder. Yine Hz Muhammedi (a.s) ışık saçan bir kandil olarak remze der.

Yukarıda verilen sembol ifadeler tasavvuf

kültüründe sıkça kullanılan ifadelerden sadece bazılarıdır. Denebilir ki bu sayı düşünüldüğünden çok daha fazladır. Zira bu benzetmeler genel kabullere dayanmakla birlikte şaire özgü olanları da vardır. Her kişinin ayrı bir dünyası ve ifade kabiliyeti olduğu için bunları sayı olarak sınırlamak da imkânsızdır. Burada ortak nokta benzetilen ve benzeyen arasındaki kurulan şekil, renk, tat, oluş bakımından kurulan yakın bağıdır. Başka bir ifade ile biri diğerine herhangi bir şekilde özellik olarak çağırışım yapar. Böylece bu ifadeler anlaşılamanı anlaşır kılıp akıcı, kalıcı etki bırakır, soyut ifadeler

Bir örnekle yukarıda anlatılanları açıklayalım:

Haber Eylen Aşıklara
Haber eylen aşıklara
Aşka gönül veren benem
Aşk bahrisi olubanı
Denizlere dalan benem
Deniz yüzünden su alıp
Sunuverirem göklere
Bulutlayan seyran edip
Arşa yakın varan benem
Gördüm diyen değil gören
Bildim diyen değil bilen
Bilen oldur gösteren ol
Aşka yesir olan benem
Deli oldum adım Yunus
Aşk oldu bana kılavuz
Hazrete değin yalnız
Yüz sürüyü varan benem

Aşıklar: Allah yolunda olanlar, dervişler, sufiler.

Aşk: Allaha karşı olan aşırı muhabbet.

Aşk bahrisi: aşığın su kuşuna benzetilmesi.

Denizlere dalmak: ilahi aşka kapılmak, birliğe ermek.

Deniz: Birlik, genişlik.

göklere: cennetler.

Bulutlayan: bulut gibi

Arşa: göğün en yüksek katı(cennete delelet)

Aşka yesir: aşk mahkumu

Deli: Allah aşkıyla kendinden geçmiş kişi.

Aşk: Allahı çok sevme durumu.

Hazrete: Allaha

Görüldüğü gibi kelimeler sözlük anlamından başka bir anlamda kullanılmıştır. Her ne kadar gerçek anlamla mecazi anlamlar arasında bir yönüyle ilgi olsa da bu kelimelerin tasavvuf kültüründe daha farklı bir anlama sahiptirler. Yani bu kültürü tanımayan sadece günlük anlamlarını dikkate alarak siiri bütünüyle anlaması mümkün gözükmemektedir.

Go and let it be known to all lovers:
I am the man who gave his heart to love.
I turn into a wild duck of passion,
I am the one who takes the swiftest dive.
From the waves of the sea I take water
And offer it all the way to the skies.
In adoration, like a cloud, I soar--
I am the one who flies to heavens above.
He who says he sees, doesn't, though he vows;
That man doesn't know if he claims he knows.
He alone is the One who knows and shows.
I am the man who has become love's slave.
Yunus is my name, I'm out of my mind.
Love serves as my guide to the very end.
All alone, toward the majestic
Friend I walk kissing the ground--and I arrive.

Anlaşılabileceği üzere şiirin teması ilahi aşktır. Yunus ilahi aşka tutulmuş ve kendinden geçmiştir. O kadar ki gayri ihtiyari olarak olağan üstü davranışlar sergilemektedir. Kuşun kanatları vasıtası ile göklere yükseldiği gibi o da ilahi aşkla Allaha doğru kanat çırpılmaktadır. Onun bu yolculuğu birlik denizine doğrudur, yani Rabbine kavuşmayı amaçlamaktadır.

Çünkü varlığın yegâne amacı da budur zaten. O kadar ki o bazen yerde bazen de göktedir. Bazen de bulutlar gibi gezip cennetlere varmaktadır. Böylece Allahın birliğini müşahede etmektedir.

Aslında bizim bu dünyada gördüklerimiz ve bildiklerimiz gerçek değil, onlar sadece asıllarının birer yansımalarıdır. Gerçek olan sadece Allah'tır, onun haricindeki her şey yalandır. Tasavvuftaki ifadesi ile kâinatta hiç bir şey yok sadece Allah vardır. Onun haricindeki her şey O'nun sıfatlarının yeryüzünde yansımalarından ibarettir. İnanlar Allah yolunda yalnız yürürler, herkes kendi hatalarının sonucunu yaşar. İnsanın, O'nun yolunda yürümesi, ona yaklaşması ya da ulaşması sadece ilahi aşkla mümkündür. Yani bu aşk Allaha ulaşmak için bir kılavuzdur. O öyle bir aşktır ki, çok çilelidir, göz yaşları ile doludur. Fakat mecazı aşktan farklı olarak o sahibine doyumsuz bir haz verir, aşkın bundan en ufak bir şikâyeti de yoktur. Zaten, O'na kavuşmanın yolu da bu çileli hayata katlanmaktan geçer. Anlaşılacağı üzere şiirde kastedilen ifadeler yüzeyde görüldüğünden çok daha farklıdır. Bu farklılık, kavramlara özel, yani parçaya göre sembol ifadeler yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Şiirde kastedilen manaya vakıf olmak da zaten bunla ilgilidir. Bu yolla dizeler daha etkin kılınmış olup, verilmek istenen mesaj dolaylı yoldan, okuyucuyu biraz da meraka sevk edilerek verilmek istenmiştir. Ayrıca muğlak ifadeler de semboller yardımı ile okuyucunun zihninde canlandırılarak onların anlaşılması sağlanmıştır. Tüm bunların ışığında

olaya baktığımızda sembollerin ifade gücünü nasıl etkilediğini bu şiirle daha iyi idrak etmiş oluyoruz.

REFERENCES:

- 1 Kabaklı, Ahmet. Türk Edebiyatı 2. Cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 1994
- 2 Özbay, Hüseyin ve Mustafa Tatcı. Yunus Emre (MAKALELERDEN SEÇMELER). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1999
- 3 Tatcı, Mustafa. Yunus Emre Divanı (İnceleme)1. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- 4 Kabaklı, Ahmet. Şiir İncelemeleri. İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 1992.
- 5 Yunus Emre/The Great Turkish, Büyük Türk Mutasavvufu, Selected Article, Translated by Firat Asya,, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1991
- 6 Özbay, Hüseyin ve Mustafa Tatcı. Yunus Emre (MAKALELERDEN SEÇMELER). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1999
- 7 Kabaklı Ahmet, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi Büyük Eserler Dizisi-1, Cilt-2, Türk Edebiyatı Vakfı yayınları, İstanbul, 1994
- 8 www.uga.edu/islam/sufismearly.html
- 9 Tatlı, İrfan. Özlü Sözler. İstanbul: Papatya Yayınları, 2005
- 10 www.amazon.com/sign-our-time-semiotics-environments/dp/B0006EUWB2-171k